

MORTEN TRAAVIK

En skjønnhetskonkurrans for landmineofre i Angola og Kambodsja, samarbeidsprosjekter med Nord-Korea: Det har stor- met rundt arbeidene til kunstner og regissør Morten Traavik. Tre prosjekter har blitt tatt opp til Stortingets spørretime, og han har blitt anklaget for å misbruke UD sitt gode navn og rykte. I høst debuterte han som forfatter med boken *Djevelen er en fallen engel*, historien om gjennombruddsprosjektet *Miss Landmine*.

– Dersom du skal kødde med verden, må du være forberedt på at verden koddet med deg. Det har jeg lært av *Miss Landmine* og senere prosjekter. La begivenhetens gang – uforutsette hindringer, sabotasjeaksjoner, motstand, forbud – bli en del av verket, i stedet for å holde deg strengt til det opprinnelige manuset. Da får man noe som er både mer virkelighetsnært og fantastisk enn hva ens egen bevissthet kan planlegge på forhånd.

I høst ga du ut boken Djevelen er en fallen engel. Hvorfor en bok om prosjektet?
– Jeg forsøker å granske den gode viljens problem. Under arbeidet med *Miss Landmine* insisterte jeg på at det var et kunstprosjekt, selv om det hadde mange av de samme kjennetegnene som et bistandsprosjekt. I boken gransker jeg hva som kan ligge bak en «hvit manns byrde» og mitt eget personlige ønske om å gjøre verden bedre. Jeg forsøker å se hvor allmenne de motivene jeg avdekker hos meg selv er. Mye av vår gode vilje, som blant annet kommer til uttrykk gjennom bistand, hjelper kanskje mer på egen selvfølelse enn det gjør på skjevheten eller urettferdigheten i samfunnet.

Har du noen andre tanker om prosjektet når du ser tilbake på det i ettertid?
– Prosjektet tok stadig nye vendinger som jeg ikke kunne ha forutsett. Den minst interessante dimensjonen med *Miss Landmine*, synes jeg nå, er budskapet om at landminer er fælt. Det vet alle. Til og med de som lager landminer synes landminer er fælt. Kontroversene som verket vekket, handlet i mye større grad om hvordan offerrollen skal se ut. Samarbeidet mellom meg, som hvit mann fra et rikt land, og dem, som mørkhudede, handikappede damer fra et fattig land. Er det per definisjon et overgrep fordi statusene våre er såpass ulike? Denne typen problemstillinger tenkte jeg ikke over da jeg først fikk ideen til prosjektet.

Kan det ikke oppfattes provoserende at boken din tar utgangspunkt i en slags selvutvikling?

– Det er nettopp noe av poenget – at den gode viljen ikke alltid tåler et møte med verden slik den faktisk er. Du kan si at *Miss Landmine* åpnet opp et terreng jeg siden har blitt værende i. Det å være i noen konstant pågående, og kanskje uløselige, dilemmaer, gjør at man blir mer skjerpet. I tillegg er det lærerikt. Det store privilegiet i kunsten er at du kan stille spørsmål i stedet for å konstatere, være både tvetydig og tydelig. Jeg liker å tenke på prosjektene mine som flerstemte, der alle de ulike stemmene er ganske tydelige.

I boken tar du også opp noen dilemmaer den politiske kunsten står overfor?

– Ja, jeg prøver også å trenge ned til hva dette utslitte begrepet «politisk kunst» faktisk innebærer. Jeg synes ofte man bruker uttrykket uten deknning. En diskusjon om politisk kunst burde begynne med å finne frem til en felles forståelse av hvilke krav som må stilles til kunst som vil definere seg som «politisk». Sånn det er nå, er det et ganske ullent begrep.

Distanserer du deg fra begrepet?

– Jeg prøver å ikke definere meg selv som en politisk kunstner. Samfunnsbevisst kunstner, kanskje. Selv om samfunnsbevisst kunst heller ikke er et spesielt sexy begrep. Jeg mener at for å være politisk, må du være frittstående. En evig outsider. Hvis ikke blir du for opptatt av å bli godt likt av de rette folka.

Tenker du at du står utenfor?

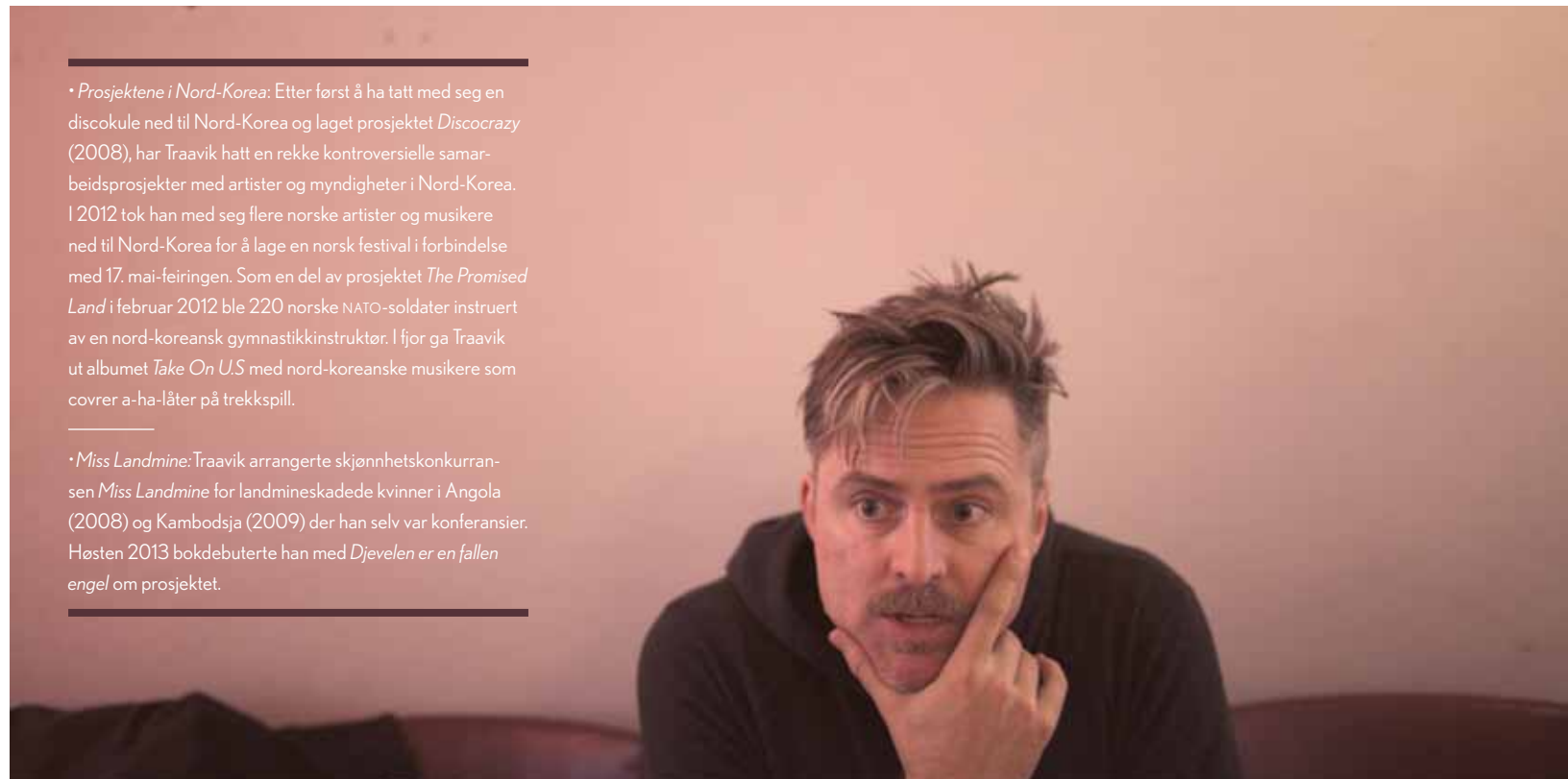
– Jeg har alltid følt meg utenfor. Og håper at jeg vil fortsette med det. Jeg klarer for eksempel ikke å ta dette med vernissasje helt på alvor. Jeg synes det er noe absurd ved det. Bare stå og se på bilder. Jeg savner en selvkritikk i den kritiske kunsten. Man bør hele tiden være bevisst på hvilke motiver man selv har. Det gir meg mye mer inspirasjon å omgi meg med for eksempel krigsforbrytere, diplomater, politiske kommissærer, tiggere og landmineeksperter enn med de fleste kunstnerkolleger. Det er en enorm flora av historier og problemstillinger som finnes utenfor den ganske ensrettede kunstverdenen.

Flere av prosjektene dine har skapt mye diskusjon. I forbindelse med at Kulturrådet ga økonomisk støtte til Nord-Korea-prosjektene, ble det for eksempel reist spørsmål om politisk sensur i Norge. Det er nesten så etterspillet gir kunstprosjektet noe ekstra?

– Etter min mening er det en del av prosjektet i aller høyeste grad. Det er det jeg mener, i all ubeskjedenhet, at når tre av mine prosjekter er tatt

• Prosjektene i Nord-Korea: Etter først å ha tatt med seg en discokule ned til Nord-Korea og laget prosjektet *Discocrazy* (2008), har Traavik hatt en rekke kontroversielle samarbeidsprosjekter med artister og myndigheter i Nord-Korea. I 2012 tok han med seg flere norske artister og musikere ned til Nord-Korea for å lage en norsk festival i forbindelse med 17. mai-feiringen. Som en del av prosjektet *The Promised Land* i februar 2012 ble 220 norske NATO-soldater instruert av en nord-koreansk gymnastikkinstruktør. I fjor ga Traavik ut albumet *Take On U.S* med nord-koreanske musikere som coverer a-ha-låter på trekkspill.

• Miss Landmine: Traavik arrangerte skjønnhetskonkurransen *Miss Landmine* for landmineskadede kvinner i Angola (2008) og Kambodsja (2009) der han selv var konferansier. Høsten 2013 bokdebuterte han med *Djevelen er en fallen engel* om prosjektet.

opp i Stortinget, viser det at de når ut i et rom som er utenfor den vanlige kunstsferen, og ikke minst at de blir tatt på alvor i et politisk rom. Det er et mulig kriterium om man skal skille hva som er «politisk kunst» og hva som ikke er det.

På Miss Landmine var publikum nødt til å stemme på de ulike kandidatene. Hvorfor det?

– Jeg vil gjerne gjøre publikum medskyldige. Konteksten jeg spiller prosjektene mine ut i, gjør de ofte vel så politiske som selve innholdet. Det er sjelden jeg legger inn budskap som: «redd regnskogen» eller «stem Høyre». Entydige budskap er ikke kunst, men propaganda eller underholdning. Sammenhengen jeg velger å spille de ulike prosjektene ut i, er ladet med så ulike meninger at man får mye gratis i fortolkningsnivået til tilskueren.

Forstår jeg deg riktig i at du ikke ønsker å være moraliserende?

– Ja, og dét har ikke minst virket provoserende på en del. Bare det å leke med Nord-Korea, uten samtidig å predike om menneskerettigheter, for eksempel. Det ligger en stadig utfordring i å holde fast ved det: Å ikke la meg friste til å be om unnskyldning for at jeg samarbeider med et av verdens mest autoritære regimer, eller å kjefte for mye tilbake på kritikerne. Man må holde på åpenheten, la andre fylle diskusjonsrommet.

Men du mener egentlig noe, ikke sant?

– Jeg mener egentlig noe. Men av og til kan det være flere ting på en gang. Og den usikkerheten, eller tvetydigheten, er vel kanskje også noe jeg mener man må risikere, hvis man skal ut i noe som er ekte politisk kunst. Det er lett å safe noe bak en fornuftig mening som mange er enige om. Safe bak noe som er så «outrageously provocative» at alle synes det er festlig med politisk kunst fordi det er så far out, liksom. Rumpehull på veggen, eller lignende. Jeg er ikke fullt så sikker på om de som er interessert i å drive med politiske ytringer i sin kunst er berettiget til å ta støytten man får. For det får du. Jeg har fått ganske mye kjefte, og blitt kalt ganske mange stygge ting opp gjennom, fra og med *Miss Landmine* og til dags dato.

Har du noen tanker om å påvirke?

– Jeg ville lyve hvis jeg sa at jeg ikke vil påvirke. Men å påvirke handler mer om å åpne opp for refleksjon. Man påvirker mer gjennom å igangsette indre diskusjoner hos folk. Det er i diskusjon med deg selv at du utvikler deg. Diskusjoner med andre handler stort sett bare om å vinne. For å krangle med deg selv må du ha minst to klare motpoler. Noe av den kunsten som blir definert som politisk, kvalifiserer ikke til det. Den spiller ikke opp til verken hjertet eller hjernen, den er ferdigtygd. I den grad min kunst er politisk, så er det ikke som en holdningskampanje, men som et tveegget sverd.